

PRÆFATIO D. JACOBI MARTIN

IN EADEM EPISTOLAS.

Quantum in Ecclesiæ, reique litterariæ commodum cedant dierum ac noctium evigilati emensique labores in evolutandis veteribus archivorum chartis, intimisque forolorum recessibus indagandis ac perlustrandis, demonstrant binæ istæ Divi Augustini jamjam repertæ Epistolæ: horum enim duntaxat ope thesaurus, quem hodie in Gallia publici juris facimus, nobis defossus est. Qui quidem eo est habendus pretiosior, quod ab eo tempore quo celeberrima illa Benedictina Operum Augustinianorum editio Parisiis prodit, nulla nos spes tenebat Africani, imo Christiani orbis, Doctoris scripta alia reperiendi, quam ea quæ tunc temporis typis mandata sunt: enimvero doctissimi Editores impigerrime desudarunt, cum ut Gallicanorum, Vaticanorum, Belgicorum, Anglicanorum, aliorumque undequaque accersitorum, aut saltem propriis in locis pervolutorum codicum manuscriptorum copia, Augustinum ad pristinum nitorem restituerent, tum ut ejusdem eximii Præsulis lucubrationes ineditas, si quæ inveniri possent, in lucem emitterent: cumque ea in re tantam navasset operam, quanta major vix esse posset, nihil nobis ad spem ostendebatur, quo earum scripturam intactam resarciremus, quas a Doctore nostro elaboratas fuisse constanter scimus, quæque tamen temporis invidia, aut bibliothecarum præfectorum incuria ad nos usque non pervenerunt.

Sed ecce, quod felix, faustum fortunatumque sit, Reverendissimus Dominus Godefridus Besselius, abbas Gottwicensis monasterii, dum immortalem sibi gloriam parat, non solum in ædibus incendio universo depastis in integrum resciscendis, sed etiam in junioribus monachis peræque ad scientiam, atque ad regularem disciplinam probe instituendis, opportune Bernardum Pez in Germania clarissimum monachum ad se vocat, ut alumnus suis fastidium, quod in legendis veterum membranarum apicibus frequentissime occurrit, levaret, minueretque. Cum autem Bernardus Pez is sit, cui genus omne litterarum characterumve pervium est, quique scripta quævis non ex opinione, sed ex veritate æstimare apprime novit, ubi primum in codicem decimi tertii circiter sæculi, qui binas istas Epistolas continebat incidit, confestim margaritarum reconditarum pretium deprehendit, doctissimoque Abbati auctor est, ut eas brevi cum Ecclesiæ communicet: quod maturius certe actum est; nam anno proxime elapso (a) utraque Epistola præfatione diserta, variisque ornata magnificis cælaturis, Vindobonæ (Viennam vocant) typis mandata est.

Verum celeritas isthæc nostratibus parum profuit; vix enim unum alterumve Epistolarum Augustinianarum exemplar e Germania ad nos evectum asportatumque est. Unde ansam consiliumque cepimus eas iterum prelo subjiciendi: et ne Gallia his se tantisper orbata spoliatamque fuisse queratur, imo potius ut sic secum optime actum esse existimet, provisum est ut Parisina nostra editio emendatior, ornatio, uberiorque, prodeundo sustineret famam Parisianarum aliarum editionum quæ Patriam consecrant, quasque certatim nationes externæ aut accersere aut imitari gestiunt, ambiuntque. Quapropter diu multumque excitata est animadversio et diligentia nostra, ipsæ Epistolæ frequentissime lætæ atque expensæ, quin etiam scriptura scripturæque vestigia ac ductus frequentissime a nobis expressa, atque, ut ita dicam, decocta et recocta sunt;

1° Ut exploratum compertumque haberemus, istas lucubrationes non e spuria atque adulterina officina, sed ex genuino Augustini musæo manasse. Qua in re cura omnis nostra brevi abjecta est, simulque summa

lætitia affecti sumus; quippe utramque Epistolam non solum in Possidii Indiculo consignatam, sed etiam Epistolam ad Optatum a D. Fulgentio memoratam, plurimumque probatam fuisse invenimus.

2° Ut lectiones quasdam antiquarii festinatione, negligentia, oscitantive aut imperitia corruptas vitiatasque, non quidem emendarem (nefas enim diximus Gottwicensis codicis textum vel leviter immutare); sed ut genuinas lectiones meditatione atque animi exercitatione aliunde petitas auspicaremur, indeque ad infimam paginam indigaretemus; ut Epistolæ integras inoffenso pede decurrere liceret.

3° Ut sua cuique Epistolæ admonitio prævia instrueretur, ac utriusque Epistolæ summa in fronte affigeretur, nec non breviores notulæ, quæ pro integrarum sectionum compendio essent, e regione concinnarentur.

4° Ut plurimos harumce Epistolarum locos cum aliis supparibus hinc inde collectis conferremus, quo Divi Præsulis mentem quivis posset facillime excipisci.

5° Ut Epistolas istas in capitulationes, capitulationes vero in varias sectiones, prout sensus rerumque argumentum postulabat, claritatis ergo multiplicarem, distingueremusque, ac earundem capitulationum et sectionum numericas notas in marginibus per ordinem distribuere.

6° Ut quidquid difficile inter legendum occurreret, observationibus criticis, historicis, chronologicisque illustrarem, atque elucidarem: quin etiam sicubi a Magistris in his quæ ad rem nostram spectant, erratum est, moneremus, erroresque pro virili parte emendarem.

7° Tandem ut omnia et singula sic componeremus, institueremusque ut binæ istæ Epistolæ ex eliminata illa et percelebri Benedictina officina exire viderentur: eam enim ob oculos semper habuimus, laboremque nostrum ad ipsius normam direximus confecimusque. An suscepta opera e sententia successerit, viderint eruditi; ac si quid peccatum est, condonent: sin vero quid boni offendent, deincepsque D. Augustini Operum Collectioni e sudore nostro quid ornatus perfectionisve accedit, id omne vel in sanctissimum Episcopum, qui exercitationum nostrarum argumentum suppeditavit, aut potius in Deum optimum maximum refundant, a quo est omne datum optimum, et omne donum perfectum (Jacobi 1, 17).

Quanti autem faciendus sit codex Gottwicensis, nedum e binis istis, quas solus suppeditat, Epistolis apparet, verum etiam ex quatuor optimis variantibus lectionibus, quarum ope genuinus fragmenti Hieronymianæ septuagesimæ octavæ Epistolæ textus restituitur: omnes enim illæ lectiones si ad diligentis critices regulas expenduntur, utraque manu excipiendæ sunt; ac proinde tum quid laudis manus ac solertia librarii mereatur, tum quam accuratus fuerit codex antiquus quo librarius ipse usus est, testantur. Nec sententiæ nostræ adversantur qui interdum occurrunt lapsus; ejusmodi enim errores sæpius casu, quam voluntate ac negligentia, fiunt, ut peritissimi quique norunt.

Non hic prolixiori utemur oratione, ut Epistolis Augustini animos gratiamque hominum conciliemus; utramque enim sat superque commendat et argumenti dignitas, et modus tractandi res, et reconditæ doctrinæ copia, et præstantissimi Scriptoris nomen: ubique autem aut quid discas, aut quomodo discas, aut qui melior fias invenies. Porro si vulgarium auctorum fragmenta tanto studio terra marique requiruntur, tanto labore colliguntur, ac tanto pretio comparantur atque asportantur; quanto majori ardore, animo, et voluntate ambæ istæ, eaque integræ complectendæ sunt, ab eximio illò Pastore cu-

scriptæ, cujus nomen instar totius laudis est!

Hoc autem unum locorem monitum volumus, nunquam nos a Gottwicensi codice transversum unquam discessisse, nisi quoad ordinem, quo ibi Epistolæ Augustinianæ exhibentur. Illic enim ordine præpostero prima secundum locum, et vicissim secunda primum obtinet. Nos vero potissimum tempus, quo confectæ sunt, attendentes, utrique propriam sedem restituimus.

Sciscitabitur forsitan aliquis, quod qualeve sit monasterium e cujus tabulario Epistolæ Augustini in penem Republicæ Christianæ gloriæ emeruerunt: quæ hæc in rem tribus abhinc mensibus a supra laudato clarissimo viro Bernardo Pez acceperim, de verbo ad verbum exscribam.

Monasterium Gottwicense est longe amplissimum ac in Germania celeberrimum, situm ad dexteram Danubii, sex circiter milliariis supra Vindobonam, in altissimo sed amœnissimo monte. Vid. *Annales Mabillonii sæc. XI*, quo a S. Ahtmano episcopo Pataviensi fundatum et amplissime dotatum fuit. Cum anno circiter decimo septimo hujus sæculi in cineres abiisset, a

Reverendissimo Domino Godefrido Besselio, qui nunc maxima cum laude tam restituti disciplinæ regularis, quam redactæ doctrinæ ac traditionis famæ præest, adeo feliciter instauratum est, ut nulli Ordinis nostri in Europa monasterio quidquam de splendore, amplitudine ac elegantia concedat. Germanice vocatur Gottwrig, medio ævo Gottwic, vel monasterium S. Mariæ in Gottwic, nonnunquam Kottwic. Ita passim codices Mss. in bibliotheca Gottwicensi, quam nox laudatus D. Abbas bonis litteris ita locupletavit, ut in Germania nullam monasticam bibliothecam noverim, quæ ei comparari mereatur. Plura de hoc loco brevi accipies ex Chronici Gottwicensis tomo II. Nam Tomus I, qui e prelo jam emerit, ea duntaxat quæ rem antiquariam ac præcipue diplomaticam spectant, complectitur. Hoc primo tomo nihil magnificentius, augustius, ac eruditius hactenus in Germania excusum scio, eoque nulla Galliæ bibliotheca paulo melior carere poterit. Ejus auctor est idem reverendissimus D. Abbas Godefridus, cujus etiam sumptibus hoc luculentissimum opus typis commendatum est.

ADMONITIO EJUSDEM

IN EPISTOLAM CLXXXIV BIS.

Petrus et Abraham, quibus isthæc Epistola inscripta est, haud dubie erant monachi; id enim D. Augustinus sub sermonis initium satis innuit. Sic eos inquit instituisse vitam qua Deo servirent, ut sibi ad legendum vacaret. Petrus autem, nisi valde fallor, ipsissimus est, de quo sic habet Cassiodorus, de *Institut. divin. Litt.*, cap. 8: *Petrus abbas Tripolitanæ provinciae, sancti Pauli Epistolæ exemplis opusculorum beati Augustini subnotasse narratur, ut per os alienum sui cordis declararet arcanum: quæ ita locis singulis competenter aptavit, ut hoc magis studio beati Augustini credas esse perfectum: mirum est enim sic alterum ex altero dilucidasse, ut nulla verborum suorum adjectione permixta, desiderium cordis proprii complere videatur.* Istud opus hactenus ineditum, exstat Venetiis in bibliotheca Sancti Marci, cum hoc titulo: *Commentarius in Pauli Epistolæ ex Libris Augustini*, Petro Tripolitano adscriptus; quod, inquit Cl. Mabillonius, non facile asseruerim. Ut ut sit hæc de re, in dubium tamen revocari

non potest, vere ne Epistola ista Augustini sit, cum ejus mentionem faciat Possidius in Indiculo.

Illam ineunte anno circiter 417. scriptam esse aut manu, quia infra cap. 2, num. 5, decimum quartum librum de Civitate Dei in manibus habere, dum eam scribit, testatur S. Augustinus: porro huic ipsum librum laudat cap. 14 libri 1 contra adversarium Legis et Prophetarum, adeoque incipiente anno 420. Certum est enim tunc temporis libros contra adversarium Legis prodiisse: paulo ante igitur prodierat decimus quartus liber de Civitate Dei. Cum autem per integrum annum 418, initiumque anni subsequentis infinitis propemodum negotiis distractum fuisse Augustinum comperit habeamus; vix credibile est ea tempestate illum ultimam manum libro 14 de Civitate Dei impingere potuisse; ac proinde superest ut id peregerit verente anno 417, atque ut pubescente eodem anno has litteras contulerit.

ADMONITIO EJUSDEM

IN EPISTOLAM CCII BIS.

Dum anno 418 et quidem mense septembri, ut patet ex actis cum Emerito, Augustinus Cæsaream profectus in supradicto oppido remoraretur, quo eum inuncta sibi a venerabili papa Zozimo, Apostolicæ sedis episcopo, ecclesiastica necessitas traxerat (*Epistol. 190, n. 1*), perlatae sunt litteræ Optati quibus significabat angere se circa animæ originem; utrum ea per propagationem ex anima a Deo creata, atque Adamo iudita descenderet, anve singulis hominibus singulas de novo Deus crearet, nosse cupiens. Attamen in ultimam hanc opinionem, uti videtur, concesserat (*Ibid.*, cap. 4, n. 13 et 14); deoque eodem argumento quoddam ediderat opusculum, necnon litteras ad amicos quosdam suos familiarissimas destinatas; quæ cum perlatae essent Cæsaream, ipsi Augustino illic adhuc versanti traditæ sunt a famulo Dei, cui nomen Renato; qui sanctum Doctorem tantopere ad respondendum instigavit, ut hoc recusare, quamvis rebus aliis tunc occupatus, nequaquam posset (*Ibid.*, cap. 1, n. 1). Videtur quoque in epistola sua optate ipsemet Optatus de sancti Doctoris sententia super ea re certior fieri (*Ibid.*, cap. 6, n. 26). Augustinum præterea ad id induxit Muressis quidam Optati necessarius, qui tunc Cæsaream veniens, se quoque super eodem argumento litteras ab Optato accepisse dicebat; rogabatque Augustinum, ut quid ea de re sentiret, vel

voce, vel scripto sibi aperiret, quo illud posset Optata significare (*Ibid.*, cap. 1, n. 1). Dedit itaque litteras ad ipsum Optatum sanctus Doctor, Cæsareæ, quod satis declarant illæ voces cum in eodem oppido remoraretur, jam profectus. De proposita autem difficultate illi rescripsit, non habere se quod certo statuat, propter argumenta quæ in utramque partem faciebant: id tantummodo cavendum esse ne quis hæc questione abutens, de peccato originali, quod constans et catholicum dogma est, vellet ambigere; atque ita Pelagii Cælestique novam hæresim imprudens admitteret, quam recenti memoria damnant Concilia et Romani antistites Innocentius ac Zozimus; quorum epistolæ, saltem postremi hujus, non forte ad Optatum necdum pervenissent, simul mittebat. Non contentus fuit procul dubio hac responsione idem Optatus; illi siquidem Augustinus præterea duas Epistolæ, quæ temporum injuria intercidere, super eodem argumento misit. Laudat Fulgentius (*De veritate prædest.*, lib. 3, cap. 18) eruditionem atque ingenii vim eam, qua cum in hisce tribus epistolis, tum in aliis quibusdam suis operibus, questionem illam sanctus Doctor excusserrat: sed ejusdem inprimis modestiam prædicat, utpote quæ eum deterruit, ne de re perreque gravi et abstrusa quidquam decerneret. Cujus quæstionis, ait, profunditatem sibi imperscrutabilem cernens, nullam vo-